

**MONITOROVACÍ ZPRÁVA
2006 - 2016**

KNIHOVNA!!!

za vším hledej knihu...

PROJEKT ROMANI KEREKA - ROMSKÝ KRUH

MONITOROVACÍ ZPRÁVA 2006 - 2016

**Autor textu: Markéta Mížová
Irena Šťastná**

Grafická úprava: Andrea Peříková

**Vydala: Knihovna města Ostravy, příspěvková organizace
Ostrava 2018**

ISBN 978-80-906989-5-6

OBSAH

ÚVOD	1
PŘEDPOKLADY VZNIKU PROJEKTU	1
CÍLE PROJEKTU A JEJICH PLNĚNÍ	2
POPIS AKTIVIT	5
PŘÍNOS PROJEKTU PRO CÍLOVOU SKUPINU	6
SPLNĚNÍ PRINCIPU ROVNÉHO PŘÍSTUPU KE SLUŽBÁM KNIHOVNY	6
PROBLÉMY PŘI REALIZACI PROJEKTU	7
UDRŽITELNOST PROJEKTU	7
VIZE A STRATEGIE PROJEKTU	8
ZÁVĚR	9
PŘÍLOHY	11

ÚVOD

Knihovna města Ostravy (dále KMO) je příspěvkovou organizací statutárního města Ostravy. KMO má ústřední knihovnu v centru města a 27 poboček v městských obvodech. Některé z poboček KMO se nacházejí v lokalitách s vyšší koncentrací obyvatel ze sociálně slabších či znevýhodněných rodin, především romských. Jedná se např. o lokality v Ostravě-Vítkovicích, Mariánských Horách, Radvanicích, Kunčičkách nebo Přívoze. V těchto pobočkách se cíleně pracuje s romskou komunitou pomocí dlouhodobých projektů, jejichž programy či akce jsou zaměřeny na děti a mládež ve věku od 6 do 15 let, romské maminky na mateřské dovolené a rodinu jako celek.

Cílem této zprávy je zmapování činností pobočky v Ostravě-Vítkovicích, především projektu ROMAŇI KEREKA – ROMSKÝ KRUH, a to od jeho vzniku v roce 2006 až po jeho současnou podobu. Právě v této lokalitě je práce s lidmi ze sociálně znevýhodněného prostředí systematická a dlouhodobá. Vychází rovněž ze zahraničního modelu dobré praxe.

PŘEDPOKLADY VZNIKU PROJEKTU

Projektový záměr ROMAŇI KEREKA – ROMSKÝ KRUH začal vznikat v roce 2004 v návaznosti na situaci, v níž se ocitla stávající pobočka KMO v lokalitě Ostrava-Vítkovice. Knihovna fungovala v zásadě nevyhovujících prostorách zdejší základní školy, kde nebyl prostor pro aktivity s dětmi a mládeží či pořádání akcí pro veřejnost v odpoledním čase.

Sociálně vyloučená oblast Ostravy-Vítkovic přitom disponovala velkým, dosud nevyužitým potenciálem. Sociálně znevýhodněným občanům se zde sice věnovalo několik sdružení, a však nebyla to péče systematická a jejich prostorové kapacity byly minimální.

KMO vnímala tento fakt jako výzvu, která se ve správný čas setkala s iniciativou Goethe Institutu a Mgr. Zlaty Houškové z Národní knihovny ČR. Příkladem se pro KMO stal projekt z maďarského města Pécs. Zde fungovala romská školní knihovna při škole internátního typu určené Romům ze sociálně znevýhodněného prostředí. Došlo k navázání kontaktů s pražskou pobočkou Goethe Institutu a německou nadací Hermann - Niermann Stiftung, jež projekt v Pécsi podpořila.

Řešením projektu byla v KMO pověřena Mgr. Irena Šťastná (Václavíková). Následovala její studijní cesta do Gándhí gymnázia a romské školní knihovny v Pécsi a analýza principů, které by bylo možné uplatnit v Ostravě-Vítkovicích. Cílem projektu v KMO bylo vybudovat místo, kde by byl dostatečný prostor pro setkávání jak romských, tak neromských obyvatel dané lokality, jejich propojení, podpora vzájemné spolupráce a tolerance, zohlednění odlišných zvyků mezi obyvateli.

Následovala řada jednání s ÚMOB Ostrava-Vítkovice, romskými poradci, občanskými sdruženími v regionu, koordinátory pro národnostní menšiny v kraji, byla navázána spolupráce s Kateřinou Sidiropulu Janků z Ostravské univerzity (katedra sociální geografie a regionálního rozvoje). Nadále probíhala jednání s Goethe Institutem, jenž zajistil podporu v komunikaci s německou nadací Herman - Niermann Stiftung .

Místo pro vznikající knihovnu bylo nalezeno v nevyužívaném objektu bývalé MŠ na ulici Kutuzovova 14, došlo k dohodě o investici do přestavby ze strany úřadu a kompletního vybavení za podpory nadace. Pro design interiérů byla vybrána dvojice mladých designérů z firmy Design-Brothers s.r.o. K otevření knihovny došlo v říjnu 2006.

CÍLE PROJEKTU A JEJICH PLNĚNÍ

Podstatou projektu bylo vybudovat knihovnu zaměřenou na společné setkávání majoritní a minoritní společnosti. Záměrem KMO bylo a je vědomě zohlednit romské návštěvníky, nejde ovšem o romskou knihovnu ve smyslu zaměření výhradně na romské uživatele. Cílem je vytvořit prostor setkávání, kde se budou Romové cítit vítáni, aniž by byli oddělováni od majoritní populace. Páteří této specializace měla být intenzivní podpora multikulturního dialogu. Jednak díky vzdělávacím programům orientovaným na řízenou podporu čtenářství a informační gramotnosti, také však prostřednictvím metodického informačního centra v oblasti romské problematiky (literatura v romštině, literatura o romské historii, kultuře, jazyce). Při startu projektu Romaňi kereka - Romský kruh v roce 2006 byly nově vznikající prostory i spektrum aktivit, jež se zde měly realizovat, rozděleny do pěti hlavních okruhů.

Informační okruh, jehož hlavním úkolem je zajištění všeobecné i specializované poradenské činnosti s podporou multikulturního dialogu a metodické informační centrum pro romskou oblast. Tento okruh není zcela zajištěn. V projektu chybí v současné době spolupráce například s romským asistentem (přednostně romského původu, a to zcela záměrně). Tento asistent by mohl pomoci dětem a mládeži podpořit jejich romství, včetně využití romštiny, také by plnil úlohu poradenskou, ať už pro děti, či jejich rodiče. Cílem je pomoci odstranit bariéru mezi Romy a úřady, poskytnout informace v přívětivém prostředí. Splnění tohoto úkolu je naplánováno na první pololetí roku 2017, kdy už je v jednání výběr asistenta, rozvržení jeho pracovního úvazku a náplně pracovních činností.

Podávání dalších specifických a odborných informací, týkajících se například legislativy v oblasti sociální podpory, péče o dítě, podpory bydlení, poradenství v oblasti nezaměstnanosti, jak bylo

na začátku projektu plánováno, knihovna nezajišťuje, a to z několika důvodů. Rodiče registrovaných dětí nedocházejí pravidelně do knihovny. Zároveň však pro podávání těchto informací není dostatečně proškolen personál knihovny. Domníváme se také, že toto poradenství dokáže zajistit několik občanských sdružení, která se touto problematikou zabývají a sídlí v městském obvodu Ostravy-Vítkovic. Pokud mají rodiče zájem docházet do knihovny na ucelené programy zabývající se výchovou dětí v předškolním věku, mají tuto možnost v rámci Klubu pro předškolní děti a jejich rodiče. Pravidelné měsíční aktivity zahrnují předávání zkušeností ve výchově dětí, a to včetně zajištění odborné literatury, výtvarné workshopy, setkávání nových osob, rodin. Těchto programů se v současné době (březen 2017) účastní pravidelně pět maminek. Jedna z nich je Romka.

Studijní okruh nabízí počítačová místa s přístupem k internetu. Na začátku projektu bylo těchto míst celkem šest. Postupně, se zřízením volného přístupu k internetu pomocí WIFI sítě, byly snižovány počty počítačů. Momentálně jsou uživatelům k dispozici čtyři počítače – tři pro dospělé a jeden pro dětské čtenáře. Studijní okruh však není pouze o přístupu k veřejnému internetu, ale také o nabídce studijních míst v podobě stolků umístěných v prostoru půjčovny, ať už v části pro děti a mládež, tak také v prostoru půjčovny pro dospělé.

Další aktivitou jsou vzdělávací programy pro děti a mládež i pro dospělé čtenáře. Školská zařízení (mateřské, základní a střední školy) jsou vždy v měsíci září osloveny s celoroční nabídkou besed a knihovnických lekcí v dopoledním čase. Odpoledne jsou pak nabízeny jak dětem, tak dospělým návštěvníkům besedy, obvykle cestopisné nebo literární, a přednášky Univerzity třetího věku. Nedílnou součástí studijního okruhu jsou také výstavy v Galerii MaM. Zde jsou mimo uměleckých děl vystavovány rovněž informační a vzdělávací panely. Obvykle jsou tyto vzdělávací výstavy zaměřeny na historii města Ostravy, dějiny Romů v různých dějinných obdobích a v neposlední řadě na témata literární. Pravidelně se v knihovně konají výstavy ve spolupráci s Muzeem romské kultury, které bývají obvykle spojeny s odbornou přednáškou k dané výstavě. Cíle tohoto okruhu jsou plněny. Vzdělávací akce pro veřejnost jsou vybírány a realizovány s ohledem na aktuální dění. Zároveň je velký důraz kladen na vzdělávání pracovníků pobočky, a to v oblasti pedagogické, zdokonalení měkkých dovedností a účasti na odborných knihovnických konferencích.

Čtenářský okruh má v nabídce romské a neromské knižní tituly. Nabízí velké spektrum dokumentů - beletrie, naučná literatura - zejména populárně vědecká, romská hudba na CD, časopisy, noviny, komiksy, informační materiály zájmových sdružení a jiných organizací pro dětské i dospělé čtenáře, děti různých věkových skupin a mládež.

Romistická a romologická literatura je vyčleněna pro lepší přístup a přehlednost na snadno dostupném místě v prostoru půjčovny. Jedná se jak o speciální studijní fondy určené studentům, romským asistentům a romským aktivistům z různých organizací, tak o populárně naučné fondy pro romské čtenáře. Knižní tituly jsou pravidelně dokupovány a pobočka odebírá rovněž tři tituly romských periodik. Aktuální nabídku knižního trhu sledujeme, fondy pravidelně doplňujeme, ale bylo by žádoucí podpořit a propagovat více nabídku tohoto specificky zaměřeného fondu.

Okruh pro dětské čtenáře, takzvaný "Dětský ráj", byl koncipován tak, aby celý prostor navozoval u dětí pocit bezpečí, pohodlí, vyzýval je ke společné hře a zároveň dokázal nabídnout soukromí jednotlivcům. Tento záměr se podařil. Knižní regály jsou variabilní, v pestrých barvách, uspořádání knižního fondu je netradiční. Prostor je dostatečně velký, a proto jsou zde pořádány vzdělávací besedy či přednášky, konají se společenské akce, koncerty, promítání filmů, výstavy a vernisáže, společná veřejná čtení nebo výtvarné workshopy. V prostoru jsou umístěny variabilní stoly a židle, které děti využívají k psaní domácích úkolů, hraní stolních her nebo k výtvarným aktivitám.

Děti mají rovněž možnost využívat multimediální počítač s nabídkou vzdělávacích her, hledat si na internetu informace pro školní projekty nebo si vypůjčit dotykový tablet iPad s aplikacemi zaměřenými na zábavně vzdělávací a hudební témata.

Okruh kulturní a volnočasový zahrnuje tři oblasti:

Programy pro děti předškolního a mladšího věku. Tyto programy jsou zaměřené na podporu čtení (zde fungující aktivita Bookovka či Lovci perel, viz níže). Děti se v rámci těchto programů cvičí v samostatném hlasitém čtení, učí se souvisle převyprávět své příhody či samotné příběhy. Jsou vedeny k přátelství a pomoci druhým. Při vzájemném kontaktu dochází k nenásilnému odbourávání předsudků, děti se učí vycházet si vstřícně. Všechny volnočasové aktivity jsou přístupné všem dětem, realizuje je tým zkušených zaměstnanců. Na začátku projektu byla pro tyto aktivity naplánována výpomoc z řad studentů pedagogických fakult, což se děje, ovšem velice sporadicky, nijak řízeně. Toto je jeden z úkolů, který by se dal obnovit a jeho přínos by byl jistě nemalý (jak výpomoc už tak časově vytíženým zaměstnancům, tak výměna zkušeností teoretických a na straně druhé praktických znalostí).

Programy pro romské matky s dětmi. Jak bylo již výše zmíněno, tato nabídka je uskutečňována v podobě pravidelných programů v rámci Klubu pro rodiče na mateřské dovolené a jejich děti (název klubu Sovičky). Původní záměr však byl zajistit maminkám na MD či RD dětský koutek, který by obstaral program pro jejich děti, a ony by se tak mohly v tomto čase věnovat vzdělávacím

programům na různá témata, které by pro ně knihovna uskutečnila. Tento model však není možné uskutečnit. Předně do knihovny dochází poměrně málo romských matek s dětmi, a pokud docházejí, mají zájem zůstat se svými dětmi a nechtějí je předávat do péče komukoliv jinému. Dále je poměrně finančně nákladné zajistit lektory pro vzdělávací kurzy. Není ale úplně nutné vzdávat se tohoto programu pro romské matky s dětmi. Klub Soviček je osvědčeným a funkčním modelem, stačí se jen pomocí malé ankety (což byl nástroj, který byl použit právě před realizací záměru vzniku klubu pro maminky) znovu zeptat maminek na jejich preference v oblasti vzdělávání, které jsme schopni zajistit v rámci vlastních lektorských zdrojů nebo ve spolupráci s dalšími neziskovými subjekty v lokalitě.

Programy pro celou rodinu. Výše zmíněné aktivity jsou aktivitami určenými jak pro jednotlivce, tak pro celou rodinu či komunitu. Návštěvnost těchto akcí je poměrně vysoká, především pak akce pro děti si nemohou stěžovat na nedostatek zájemců. V průměru akce navštěvuje 20 osob. Společné akce, na které už pravidelně docházejí celé rodiny, jsou tradiční oslavy Den matek a Mikuláš v knihovně. Akcí, na kterých by byl plánován a realizován program pro celou rodinu, je momentálně méně. Je to způsobeno častou fluktuací zaměstnanců, kteří se věnují práci s dětmi, dále změnou návštěvníků - menší čtenáři postupně odrostou a pokud dále docházejí do knihovny, tak jen primárně pro výpůjčky knih. Domníváme se, že spolupráce s romským asistentem by nás mohla navést na plánování takových akcí, které by měly šanci zaujmout napříč generacemi.

POPIS AKTIVIT

Pobočka pořádá od zahájení projektu pravidelné vzdělávací programy v podobě besed a knihovnických lekcí, na které děti docházejí se školou. Dále jsou to akce pořádané v odpoledních hodinách. Pracovníci realizují programy, které se zaměřují na čtení, tvořivost a rozvoj samostatného kritického myšlení (práce s obavami dětí, pochopení běžných zvyklostí majority,...). Nabízí tak dětem volnočasové aktivity s prvky mimoškolního vzdělávání. Připravují rovněž program pro rodiče na mateřské a rodičovské dovolené a jejich děti, dále besedy či vzdělávací akce pro dospělé.

Pro dětské návštěvníky je důležitá pravidelnost a možnost tvůrčího vyžití. V programu se tak střídají aktivity zaměřené na čtení, výtvarné práce, pohybové aktivity, hry, soutěže, ale také možnost účastnit se lokálních výletů či exkurzí na zajímavá místa Ostravy (ZOO, památky, divadelní představení, přírodní parky), které jsou běžně pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí nedosažitelné. Tyto činnosti jsou částečně finančně podporovány městským obvodem, ve kterém se pobočka nachází, dále také granty či sponzory. Nezanedbatelným zdrojem financí

jsou dotační projekty statutárního města, které jsou zaměřeny na oblast podpory sociálně znevýhodněných obyvatel nebo na podporu prevence kriminality.

Celkový výčet akcí naleznete v příloze Aktuální aktivity pobočky.

PŘÍNOS PROJEKTU PRO CÍLOVOU SKUPINU

Knihovna v této lokalitě plní mj. funkci dobře dostupného kulturního zázemí v obci a je tak především místem setkávání občanů. Nejen děti, ale i dospělí čtenáři se v knihovně setkávají v bezkonfliktním prostředí, kde pravidla platí pro všechny. Společně navštěvují akce a využívají služeb knihovny. Knihovna mimo jiné spolupracuje se školami a dalšími organizacemi ve svém okolí, které se zaměřují na práci se sociálně slabšími občany, seniory nebo osobami s handicapem. Díky tomu mohou tyto organizace prezentovat svou činnost, což má pozitivní dopad v podobě dobré informovanosti veřejnosti o službách neziskových organizací a jejich nabídek služeb pro občany.

V důsledku dlouhodobé a systematické práce s romskými dětmi se knihovně v Ostravě-Vítkovicích daří získávat důvěru jejich rodičů, v čemž spatřujeme důležitou roli pro další rozvoj těchto dětí. Jestliže rodič získá důvěru vůči knihovně jako veřejnému prostoru, sám pak dítěti doporučí, aby knihovnu navštěvovalo, případně ji začne navštěvovat také a využívá jejich služeb. Pokud se dětem v knihovně líbí, dokáží si velice dobře mezi sebou tyto informace sdělit, což je přínosný způsob propagace činností knihovny.

SPLNĚNÍ PRINCIPU ROVNÉHO PŘÍSTUPU KE SLUŽBÁM KNIHOVNY

Prioritním úkolem je vybudování důvěry mezi dětmi a pracovníky pobočky a získání jejich pozornosti pro nenásilně vzdělávací akce, možnost nalézt v knihovně bezpečné zázemí a pomoc při řešení každodenních úkolů a problémů, které vycházejí jak ze školního, tak rodinného života.

Knihovníci musí naučit děti dodržovat pravidla určená knihovnou a sami pak musí tato pravidla dodržovat (hranice přívětivosti). Při organizaci programů a akcí v rámci projektů je nutné určit akcím pravidelnost. Osvědčil se model určení jednoho dne v týdnu (například čtvrtek), kdy je pro děti naplánován konkrétní program. Smyslem celého projektu je společné setkávání, posilování komunity v dané části městského obvodu. Tento cíl se daří naplnit díky přístupnosti pobočky (otevřeno je čtyři dny v týdnu od 8.00 do 17.00 hod.), budováním příjemné a přátelské atmosféry, pořádáním různorodých veřejně přístupných akcí. Dospělí uživatelé jsou zváni na akce,

kde jsou prezentovány práce dětí a mládeže, a mohou tak pozitivně nahlédnout do života dětí ze sociálně vyloučených rodin bez předsudků, zhodnotit jejich zručnost a nadání v rukodělných či pohybových aktivitách, recitačních vystoupeních.

PROBLÉMY PŘI REALIZACI PROJEKTU

Romské děti v knihovně vyžadují soustavnou asistenci nebo vedení, a ani pokud mají k dispozici nejrůznější materiály, hry apod., nezabaví se samy. Pracují-li ve skupině pod vedením dospělé osoby, jsou velmi vděčné za jakoukoli pochvalu a projev zájmu. Zároveň však nemají vypěstováno vědomí autority, nejsou například naučeny tolerovat, že je některá zóna určena pouze zaměstnancům knihovny nebo že je třeba vyčkat, než dohovorejí dospělí lidé. Stanovená základní pravidla je nutné opakovaně připomínat.

Tato práce je pak velmi psychicky náročná, což se projevuje na vyšší fluktuaci zaměstnanců na této pobočce. Důležité je proto zajistit zaměstnancům možnost vzdělávání na témata týkající se práce s dětmi, romskými dětmi, semináře k tématu duševní hygieny, relaxační techniky apod. Pro vedoucí pracovníky je pak důležité včasné rozpoznání syndromu vyhoření u svých kolegů.

Dalším možným problémem je financování aktivit pro děti a mládež. Snahou je zajistit pravidelné akce, které napomáhají integraci dětí do společnosti. Pravidelně se obracíme s žádostí o finanční výpomoc na různé organizace, firmy a nadační fondy. Prozatím se daří pro naše aktivity získat dostatečné množství finančních prostředků, do budoucna je však nutná diverzifikace finančních zdrojů.

UDRŽITELNOST PROJEKTU

Za důležité považujeme podporu zřizovatele organizace a úřadu městského obvodu, ve kterém knihovna působí. Dále pak podporu odborníků na danou problematiku, ať už v podobě poradenství, či propagace projektu. Velmi důležitým aspektem je spolupráce s dalšími organizacemi, školami v místě a učiteli středních a vysokých škol (OU, MU), kteří se danou problematikou zabývají. Na základě zkušeností získaných realizací akcí jsme si ověřili, že romské děti mají obtíže se zvládnutím drobné motoriky (například práce s nůžkami). Tomu je potřeba přizpůsobit i zaměření výtvarných dílen a výběr používaných technik. Při realizaci jakékoli akce určené romským dětem jsou kladeny vysoké nároky na pracovníka, který ji vede. Je potřeba často střídát aktivity, jež mají děti dělat, protože jejich pozornost je obvykle krátkodobá. Rovněž představitelství těchto dětí je menší. Děti, které navštěvují akce v knihovně, si oblíbily taneční a výtvarné aktivity. Tato setkávání jsou u dětí oblíbená i proto, že si při práci mohou s knihovnicí

povídat. Jakákoli motivační odměna (v soutěži, kvízu, hře) je pro ně velikým lákadlem. Mimoto je ze strany romských dětí trvalý a neutuchající zájem o multimediální CD-ROMy, internet a iPady.

Vzájemná výměna zkušeností mezi personálem knihovny a výše uvedenými organizacemi je dlouhodobě velmi přínosná. Jako ideální se jeví i oboustranná výpomoc při realizaci vybraných akcí, kdy například z některých komunitních center a neziskových organizací přicházejí do knihovny organizované skupiny dětí podobného věku i se svým instruktorem. Za dlouhodobě žádoucí považujeme také soustavné vzdělávání personálu knihovny prostřednictvím seminářů zaměřených na speciální pedagogiku, psychologii a podporu zaměstnanců například v podobě péče o duševní hygienu (zvládání stresových situací, rozpoznání syndromu vyhoření).

VIZE A STRATEGIE PROJEKTU

Pro další plnění principů a cílů projektu je důležité stanovit si nový záměr, případně se vrátit ke stávajícím úkolům, které byly v průběhu let upozaděny či opominuty.

Důležitým úkolem je například propagace projektu, tedy činnosti této pobočky. Jako jedna z možností je propagace prováděná pravidelným soupisem činností za uplynulý rok, vznikla by tak nově tzv. výroční zpráva o činnosti pobočky v rámci projektu Romaňi kereka. V této závěrečné zprávě by byly kromě slovních komentářů k jednotlivým význačným činnostem připojeny také statistické ukazatele, a to nejen návštěvnost pobočky či výpůjčky, ale také návštěvnost jednotlivých akcí. Vznikly by tak podrobné roční zprávy o činnosti, se kterými je pak mnohem snadnější dále pracovat a projekt tak lépe monitorovat.

Statistické ukazatele by bylo dobré využít také k získání informací o složení návštěvníků. Jaké knihy jsou nejčastěji půjčovány, které z nich se týkají romské tematiky, kteří návštěvníci si tyto knihy nejčastěji půjčují. Je důležité zjistit přesnější data o půjčování knihovního fondu, o využití prostoru a nabízených služeb pobočkou.

Na počátku projektu bylo jedním z cílů při výběru zaměstnanců pro tuto pobočku obsadit jednu z pracovních pozic také romským asistentem. Tento úkol se nedaří plnit trvale. Romský asistent by mohl být velice dobrým spojovacím prvkem majoritní i minoritní skupiny návštěvníků. Zároveň by plnil další důležité funkce, kterými je například odborné poradenství, podpora romipen u dětí a mládeže, pomoc při plnění domácích úkolů a v neposlední řadě zvýšení důvěry knihovny a knihovníků nejen u dětí, ale také u jejich rodičů.

Participace s rodinou či rodiči jako návštěvníky knihovny je podstatným prvkem celého projektu. Pro obnovení a posílení této participace a následné spolupráce s komunitou je důležitá podpora

zájmu u stávajících zaměstnanců pobočky. Je potřeba, aby zaměstnanci měli zájem o dění v dané lokalitě, sledovali pravidelně zpravodaj a další informační kanály (web obce, zájmové a volnočasové sdružení pro děti a mládež).

Klíčovým prostředkem k naplnění výše zmíněných cílů je cílená spolupráce s dalšími subjekty. Ať už s jednotlivci z odborné veřejnosti (lektoři, asistenti, zástupci jednotlivých úřadů a odborů), tak také s návštěvníky, kteří se zajímají o dění v knihovně, záleží jim na vzdělávání dětí a mládeže. V neposlední řadě je to pravidelná spolupráce s organizacemi, zabývajícími se prací s dětmi a mládeží. A to nejen těmi, které zajišťují volnočasové aktivity v místě, ale také těmi, které se zabývají vzděláváním dětí a mládeže.

Knihovna bude dále pokračovat v projektu Romaňi kereka. Jeho podoba už bude více vycizelovaná, vyjdeme ze zkušeností, které prozatím máme. Zapojíme do dalšího plánování také odbornou veřejnost a romské asistenty jako poradce. Hlavní směr projektu zůstává stejný – setkávání majoritní a minoritní skupiny obyvatel v jednom prostoru knihovny komunitního typu.

ZÁVĚR

Projekt Romaňi kereka je ojedinělým a fungujícím projektem, o čemž svědčí také získaná cena Ministerstva kultury Knihovna roku 2007. O projekt a jeho průběh mají ze studijních důvodů zájem studenti oboru sociologie, sociální práce, managementu v neziskovém sektoru a další, kterým poskytujeme informace či praxi k jejich studijnímu oboru. Zároveň se podílíme na předávání zkušeností v knihovnickém oboru (spolupráce na výzkumu pro Agenturu pro sociální začleňování), účastníme se s vlastními příspěvky konferencí a seminářů věnovaných romské problematice (například seminář Romové a knihovny pořádaný Vědeckou knihovnou v Olomouci nebo konference Interkulturní knihovnictví pořádaný Národní knihovnou Praha).

Na začátku projektu vznikla publikace Na cestě k romské knihovně, mnohé naše zkušenosti a průběh projektu jsou zaznamenány v publikacích z konferencí (Komunitní činnost veřejných knihoven v procesech integrace sociálně znevýhodněných osob – dobrý příklad praxe, sborník Společné cesty a další).

Pobočka je navštěvována svými uživateli pravidelně a nachází si neustále novou čtenářskou klientelu. Podporuje komunitní život v obci, je centrem vzdělávání a kultury pro všechny generace bez rozdílů. Děti a mládež, na kterou se zaměřujeme především, zde smysluplně tráví svůj volný čas. Nachází tu přátelské prostředí a pracovníky knihovny, kteří jsou vždy vstřícní a nápomocní. Pro další fungování projektu je důležité zachovat stávající služby na odpovídající úrovni a přitom se neustále orientovat v nové nabídce služeb, které si nacházejí cestu do knihovny s rozvojem techniky i změn ve společnosti. I vzhledem k setrvalému zájmu široké čtenářské veřejnosti se dá říci, že se nám to daří.

PŘÍLOHY

AKTUÁLNÍ AKTIVITY POBOČKY

Týden prvňáčků

Žáci prvních tříd základních škol od vstupu do školy 1-2x měsíčně navštěvují knihovnu a v připraveném programu mají možnost seznámit se s prostředím, knihami a najít vztah také k lidem, kteří zde pracují. Při březnovém setkání dochází ke slavnostnímu pasování dětí na čtenáře knihovny. Tato akce je spojena s knihovnickou lekcí a doprovodným tematickým programem.

Den Ostravských čtenářů

Tradiční akce Knihovny města Ostravy pořádaná pro čtenáře KMO s odpoledním programem, obvykle beseda se spisovatelem, přednáška cestovatele, připraveny jsou soutěže, kvízy a knižní jarmark.

Den Země

Formou prezentace s následnou diskuzí seznámení dětí s ekologickou tematikou. Poté, pomocí týmových soutěžních úkolů, upevňování znalostí dětí. Tato akce vede děti a mládež k šetrnému přístupu k životnímu prostředí.

Jarní pálení čarodějnic je stejně tak zábavné jako strašidelné. Knihovna pravidelně pořádá odpolední akci se strašidelným předčítáním a tvorbou tematických výrobků.

Spojení akcí Den matek, Den pro rodinu a Den Romů je pozvánkou pro všechny. Děti společně tvoří program určený pro jejich rodiče. Při této multikulturní akci se nám daří, aby si děti uvědomovaly svou odlišnost. Ta však není překážkou v jejich setkávání a navazování kamarádství. Závěrem mají účastníci možnost nechat se vyfotografovat - celé rodiny, děti, rodiče, kamarádi - a následně zdarma získají fotografii.

Škola končí a je čas na prázdniny myslet zas

Tradiční akce, která ukazuje, že v knihovně se práce s koncem školního roku nezastaví. Soutěžní odpoledne plné her, na které jsou zvány také spolupracující organizace a všechny děti jsou odměněny (obdobu dětského dne). Vyhodnocen je nejaktivnější dětský návštěvník knihovny.

Evropský týden mobility

Akcí se snažíme ovlivnit mobilitu dětí a mládeže, stejně jako zlepšit zdraví a kvalitu jejich života ve městě i obvodě. Na programu spolupracujeme s asistenty prevence kriminality a PČR.

Týden knihoven

Tradiční celostátní akce knihoven. Doprovodný program s besedou, výtvarnou dílnou, kvízy, soutěžemi, turnaji ve společenských hrách apod.

Halloween

Rej masek se soutěžními disciplínami, malováním na obličeje a malou diskotékou. Ve spolupráci s družinou a nízkoprahovými organizacemi. Děti jdou v průvodu v maskách už od domovské organizace.

BOOKovka

Čtenářský klub pro dětské čtenáře. Jeho součástí jsou veřejná čtení, výtvarné dílny nebo exkurze do zajímavých míst v Ostravě. Pro děti bylo vytvořeno hravé soutěžení, kdy za účast na akcích knihovny, malování obrázků nebo správné vyplnění kvízů sbírají body, které mohou proměnit v tzv. peníze Moriony. Ty také dostávají za pomoc v knihovně, sbírání PET víček atp. Z řad šikovných starších dětí jsou zvoleni Asistenti BOOKovky, kteří pomáhají dětem při orientaci v knihovně, práci na PC, orientaci v nabídce stolních her. Asistenti jsou rovněž nápomocni knihovnicím při dílnách či větších akcích. Výhodami této funkce jsou bezplatná účast na akcích mimo knihovnu, bezplatná registrace na 1 rok, poděkování do školy, přednostní půjčování nových knih-perliček atd. Asistenty navrhuje děti a zaměstnanci pobočky.

Lovci perel

Tato celostátní soutěž atraktivní formou podporuje dětské čtenářství. Naši lovci přečetli za rok průměrně 10,6 knih na jednoho čtenáře, to je velký úspěch. Sbíráni perel se účastní také děti, které mají se čtením větší či menší potíže nebo ty, které si z různých důvodů nepůjčují knihy absenčně (domů). Ani ony nejsou z "lovení" vyloučeny. Knihy si čtou v knihovně ve skupině a zodpovídají soutěžní otázky převážně ve spolupráci s knihovnicí. Vítkovická pobočka s pomocí dětí doplnila fond "perličkových" knížek o celou řadu malostránkových a přesto hodnotných publikací. Také v pravidelném PRIMA ČTENÍ jsou knihy s perličkami prezentovány a dětem je dána možnost se zapojit. Odměnou jsou jim perličky a peníze Moriony. V pravidelných intervalech se koná Krátek, kde mohou utržené Moriony směniti za drobné odměny.

Den autismu

Knihovna navázala spolupráci s odborníky zabývajícími se problematikou autismu. Ta je druhým rokem posílena pořádanými semináři, na které si našli cestu zájemci z celé ČR i Slovenska. Pobočka díky grantu pořídila knihy, které si půjčují rodiče, dětem pak hry a hračky, které jsou rovněž k půjčení domů. Velké molitanové kostky volně přístupné v galerii jsou využívány k různým pohybovým aktivitám i vytváření improvizovaných koutků na tiché čtení.

Sovičky

1x v měsíci setkávání předškolních dětí v doprovodu rodičů i prarodičů. Nenáročné a přitom zábavné aktivity oceňují nejen děti od dvou do šesti let, ale také jejich rodiče, kterým knihovna poskytuje vítanou náplň volného času a zároveň náměty ke společným hrám a tvoření.

Čertohrátky: S čerty nejsou žerty aneb pekelná diskotéka

Tradiční prosincová akce. Setkání dětí s rodiči při zábavném programu, který je finančně dotován městským úřadem Ostrava-Vítkovice. Pro děti jsou připraveny jednoduché úkoly, na závěr čertí tanec a nadílka.

Virtuální univerzita třetího věku

Pobočka se stala konzultačním střediskem VU3V při Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze. Pro seniory zprostředkováváme výuku e-kurzů z nabízených oborů. Informace poskytnou knihovnice na příslušné pobočce.

Besedy a knihovnické lekce

Knihovna se snaží podchytit co nejširší čtenářskou základnu v co nejmladším věku, podněcovat a udržovat zájem mládeže o literaturu, konstruktivní hru a vzájemnou spolupráci tak, aby řady mladých čtenářů neřídly, ale naopak se rozšiřovaly. Odměnou nám je setrvalý zájem dětí o akce knihovny i fakt, že si sebou do knihovny často vodí i nové kamarády, ze kterých se časem stávají věrní čtenáři. Stabilně spolupracujeme se čtyřmi základními (ZŠ Šalounova, ZŠ Halasova, Prima škola a PORG), čtyřmi středními či vyššími odbornými školami v okolí (SPŠ, SŠTD, AHOL, SŠ A VOŠ zdravotnická) a dále knihovna poskytuje své prostory a péči také místním mateřským školám.

SPOLUPRÁCE

Za dobu, kdy byl projekt Romaňi kereka spuštěn, se podařilo navázat spolupráci s velkým počtem organizací, tato spolupráce je pro práci pobočky důležitá a velice přínosná.

Europe Direct Ostrava

Tato společnost pořádá vědecké, odborné, vzdělávací a společenské aktivity. Třetím rokem spolupracuje s knihovnou na akcích pro děti i dospělé: Mezinárodní den jazyků, V rytmu španělského flamenca, Na stupních vítězů, Den Země atd. Velmi dobrá spolupráce s touto organizací nám napomáhá v podpoře mezigeneračního soužití a tolerance mezi dětmi a seniory.

SUŠ Poděbradova, Moravská Ostrava

Ve spolupráci s pedagogem MgA. Jiřím Bosákem a jeho studenty ze SUŠ Poděbradova se již osmým rokem konal výtvarný workshop (1x ročně), který je vyvrcholením výtvarných dílen. Skupinka dětí z organizací nebo družiny pod odborným vedením tvoří na dané téma. V knihovně se tak už zdobily dřevěné židle, které se pak následně dražily, vzniklo celé město z lepenkových krabic nebo se malovalo na obří roli balicího papíru. V loňském roce byl tématem pravěk a na velkých plátnech pomocí fixů a barev vznikaly nádherné jeskynní malby.

ZUŠ L. Janáčka, Ostrava – Vítkovice

Pravidelné pořádání žákovských koncertů (4x ročně) a koncert absolventů (1x ročně), kterých se zúčastňují čtenáři pobočky a také obyvatelé městského obvodu.

NOVÁ ŠKOLA, Praha - Romano suno

Celostátní projekt, který se pořádá ve Vítkovicích čtvrtým rokem. Jeho součástí je výstava vítězných literárních a výtvarných prací dětí a workshop s doprovodným čtením v českém a romském jazyce. V rámci akce se děti zúčastňují natáčení videoprojekce v romštině o každodenních zážitcích, problémech i radostech.

Společně - Jekhetane

Velmi dobrá spolupráce, při které knihovna tuto organizaci pravidelně zve na řadu zábavných a vzdělávacích akcí. Jednou ročně tato organizace na pobočce pořádá výstavu prací dětí s doprovodnou vernisáží doplněnou hudbou a tancem. V připraveném programu děti prezentují své úspěchy a dovednosti. Organizace zajišťuje řadu volnočasových aktivit v lokalitách Ostravy-Přívozu a Ostravy-Poruby.

Muzeum romské kultury (MRK), Brno

Každoroční výstava zapůjčená z fondu MRK a pořádání workshopu Romano gendalos.

Masarykova univerzita, Brno

Zapojení do projektu Leperiben, Paměť romských dělníků. Aktivně se zaměstnanci pobočky zapojili do spolupráce při oslovování pamětníků (obvykle rodiče či prarodiče dětských návštěvníků) a následném sběru a zaznamenání vzpomínek. Vše bylo završeno aktivní spoluprací na výstavě k projektu na nedalekém náměstí.

UKRAJINA - ADRA, dobrovolnické centrum - pořádání knižní sbírky českých autorů

Dary pocházejí od návštěvníků pobočky a z vyřazených knih. Tato sbírka je určena pro děti z Dětského domova a internátní školy (ve věku 4 – 18 let).

VŠB, Ostrava

Pravidelná spolupráce a pořádání akcí Roboti v knihovně, Superhrdinové, Robot Advee, Superpočítač. Populárně vzdělávací programy pro děti ZŠ a studenty SŠ představují zábavným způsobem zajímavosti ze světa vědy a techniky. Díky nenásilné a zábavné formě motivují workshopy VŠB mládež k dalšímu studiu technických oborů.

Mgr. Petra Doleželová

Spolupráce při pořádání seminářů a akcí k problematice autismu. Pomoc při nákupu knih, her a hraček z grantů pobočky pro takto znevýhodněné děti.

Na akce pobočky jsou pravidelně zvány a tato pozvání využívají organizace zaměřující se na lidi s handicapem, sociálně slabší obyvatele, především pak děti a mládež. Mezi tyto organizace patří Centrom, Ostrava-Vítkovice, NZDM - Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Horizont, Ostrava-Kunčice, Salesiáni Dona Bosca.

Městská policie

Pravidelné návštěvy policistů a dozor při velkých akcích působí jako prevence bezpečnosti. Spolupracujeme s místní MP při řešení problematického chování některých klientů nedalekého protidrogového centra či při nevhodném chování mládeže. Dále se nám daří společně zajistit program v rámci Evropského týdne mobility s asistenty prevence kriminality.

Charita sv. Alexandra

Pravidelně zveme na vzdělávací besedy nevidomého občana pana Ladislava Holbu s jeho asistenčním vodícím psem. Pan Holba přibližuje návštěvníkům úskalí a zajímavosti ze života nevidomých osob.

FINANCOVÁNÍ AKTIVIT

Vzhledem k velkému počtu pořádaných akcí je zapotřebí se pravidelně zajímat o možnosti a způsoby finančního zajištění těchto aktivit. Obracíme se úspěšně každým rokem s žádostí o neinvestiční účelové finanční zdroje pro pořádání akcí pro děti a mládež na městský obvod Ostrava-Vítkovice. Za posledních pět let se nám podařilo získat také finanční podporu u nadačních projektů větších firem.

Projekt EVRAZ Vítkovice - POHODOVÁ KNIHOVNA

Projekt se skládal ze tří celků: vznik a roční činnost Klubu BOOKovka pro náctileté, pořádání netradiční Kulturní olympiády a workshop V rytmu romské hudby s Máriem Bihárim. Těchto akcí se zúčastnilo rekordních 1854 dětí.

Projekt s nadací ČEZ - DOBA DOTYKOVÁ

Poskytnutím možnosti práce s tablety se zlepšil přístup dětí a mládeže k moderní výpočetní technice, se kterou se běžně nemohou setkat. S pomocí vzdělávacích aplikací mají možnost doplnit si vědomosti v oblasti školních znalostí. Každodenním přístupem k moderní výpočetní technice se zlepšilo jejich sebehodnocení, odstranily obavy z elektronických novinek. Aplikace pro iPad jsou vhodně nakombinovány tak, aby přinášely něco nového všem věkovým kategoriím od předškolního až po starší školní věk.

Projekt Vítkovice STEEL - POSTAV SI SVŮJ SVĚT V KNIHOVNĚ

Rodiny s malými a předškolními dětmi se dostávají do skupiny obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. Při pravidelných setkáních mohou rodiče ze sociálně vyloučených lokalit získat jedinečné informace o způsobu fungování rodiny a seznámit se s novými náměty na plnohodnotné trávení volného času svých dětí. Děti se rozvíjejí ve vědomostních, sociálních i sportovních aktivitách.

Pobočka se podílela na organizaci celostátní akce Den autismu. Rodiče měli možnost diskutovat s odborníky, lékaři, vyměňovat si zkušenosti a příp. se tak vyhnout nesprávným postupům nebo myšlenkovým stereotypům. Dětem bylo nabídnuto aktivní odpoledne za přítomnosti odborných asistentů. S pomocí modulárních molitanových skládaček bylo oživeno zázemí pobočky.

Mezi zajímavými pokračujícími projekty napříč celou KMO, do kterých se pobočka zapojila, můžeme jmenovat:

Hravě v Ostravě (Sovičky)

Častými návštěvníky knihovny jsou i rodiče s předškolními dětmi. Knihovna se rozhodla podchytit tuto skupinu (zatím) nečtenářů a poskytnout jí v knihovně zajímavé vyžití. V rámci klubu Sovičky se maminky dozví řadu zajímavých tipů na hry, společné tvoření nebo třeba zábavné a hravé cviky pro rodiče i děti.

Paměť Ostravy (senioři)

Projekt zaměřený na generace 50+ k zachycování vzpomínek na život v regionu a setkávání pamětníků. Aktivně spolupracují především občané Ostravy v seniorském věku, ale výjimkou nejsou mladší zájemci o historii města. Očima pamětníků je přibližován každodenní na život Ostravsku především z období od II. světové války do 80. let dvacátého století, zčásti se zaměřením na kulturu a čtení. Součástí projektu je výuka práce na PC, práce s digitálním fotoaparátem, diktafonem, skenerem a dalšími zařízeními.

Paměť Ostravy jako tištěná databanka příspěvků je přístupná všem Ostravanům prostřednictvím ústředí a sítě poboček KMO v podobě složek s jednotlivými příspěvky. Od roku 2017 půjčujeme knihu Paměť Ostravy 2014-2016, zachycující výběr textových a fotografických vzpomínek z tohoto projektu.

Bezpečný surfař (Bookovka)

Internet a převážně pak zájem dětí o sociální sítě s sebou přinášejí spoustu nových příležitostí, ale také nebezpečí. Stalking, kyberšikana, grooming – co to je a jak se bránit se mohli dozvědět dětští návštěvníci knihovny. Zapojily se děti převážně do 12 let.

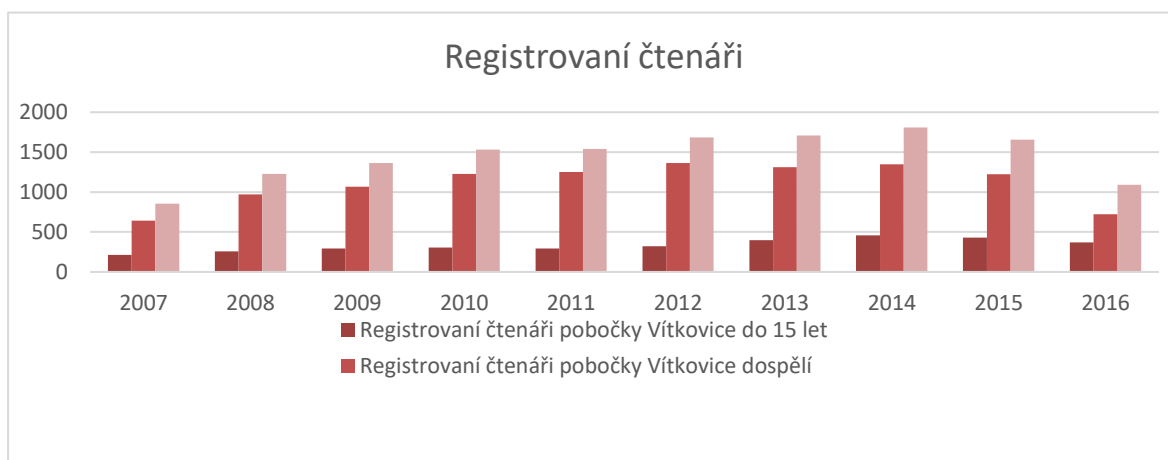
STATISTICKÉ UKAZATELE 2006 – 2016

V níže uvedených grafech jsou zobrazeny počty registrovaných čtenářů od roku 2007 do roku 2016 (Graf č. 1). Čtenáři jsou zde rozděleni do dvou věkových kategorií, tedy děti a mládež do 15 let a dospělí čtenáři, následuje pak součet obou věkových kategorií. U dalšího následujícího grafu (Graf č. 2) je zobrazena návštěvnost pobočky (opět obě kategorie zvlášť a dohromady) a Graf č. 3 zobrazuje počty zapůjčených dokumentů, tedy především knižních titulů. Do roku 2014 u všech třech ukazatelů vidíme nárůst, v roce 2015 dochází k mírnému poklesu, a to především u vypůjčených dokumentů. Počet registrovaných čtenářů a počet návštěv má stagnující tendenci. Rok 2016 zaznamenává pokles u počtu registrovaných čtenářů, je to však změnou systémového registrování nových čtenářů, návštěvnost zůstává ve stejných číslech a v počtu vypůjčených dokumentů došlo k mírnému zvýšení.

Tabulka č. 1

Registrovaní čtenáři pobočky Vítkovice	Děti a mládež do 15 let	Dospělí	CELKEM
2007	213	642	855
2008	256	971	1227
2009	294	1069	1363
2010	306	1227	1533
2011	292	1250	1542
2012	323	1362	1685
2013	397	1311	1708
2014	458	1349	1807
2015	430	1225	1655
2016	371	722	1093

Graf č. 1

Tabulka č. 2

Návštěvnost pobočky Vítkovice			
	Děti a mládež do 15 let	Dospělí	CELKEM
2007	3477	11500	14977
2008	4793	12488	17281
2009	5151	13335	18486
2010	4609	15281	19890
2011	4914	16234	21148
2012	5064	17036	22100
2013	5755	16706	22461
2014	6302	17105	23407
2015	6332	16914	23246
2016	6581	16053	22634

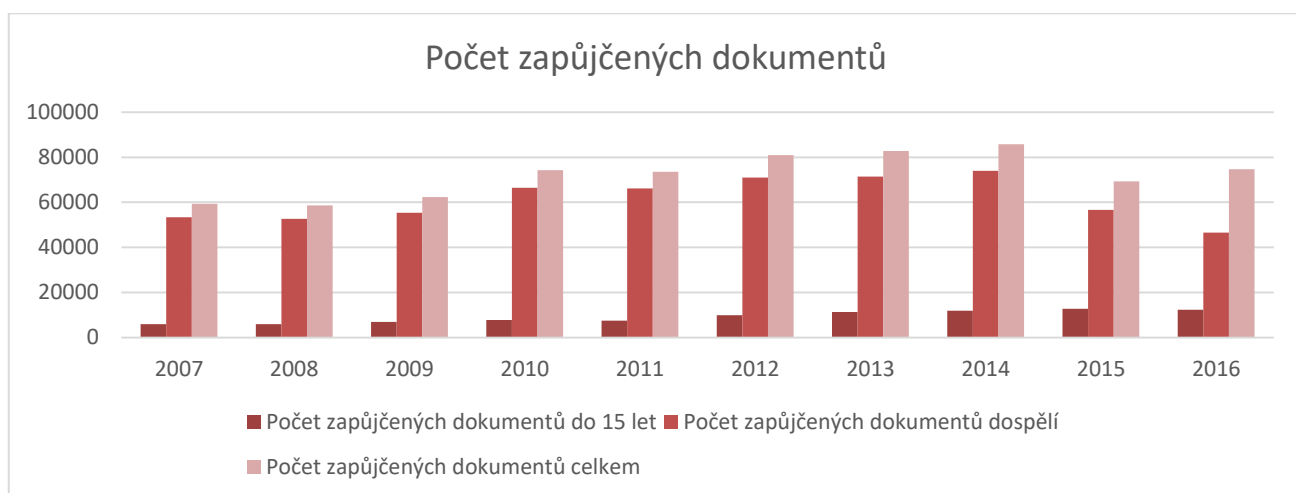
Graf č. 2

Tabulka č. 3

Počet zapůjčených dokumentů			
	Děti a mládež do 15 let	Dospělí	CELKEM
2007	5991	53355	59346
2008	5977	52627	58604
2009	6891	55379	62270
2010	7762	66512	74274
2011	7462	66116	73578
2012	9920	71010	80930
2013	11388	71399	82787
2014	11843	73992	85835
2015	12726	56610	69336
2016	12290	46536	74716

Graf č. 3

Romaňi kereka / Romský kruh.

Deset let romské knihovny v Ostravě-Vítkovicích

Kateřina Sidiropulu Janků, Ph.D.

Institut pro výzkum inkluzivního vzdělávání PdF MU

I. Úvod

Tato krátká stať doplňuje Monitorovací zprávu za prvních deset let provozu projektu Romaňi kereka / Romský kruh, který byl realizován v pobočce v Ostravě-Vítkovicích Knihovny města Ostravy. Měla jsem tu čest být u zrodu projektu v roce 2004, kdy jsem působila na Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity. Byla jsem přizvána ke konzultacím, kde jsem jako socioložka zabývající se česko-romskými vztahy měla možnost ovlivnit budoucí podobu vnitřní organizace prostoru knihovny a designového řešení, stejně jako jsem dostala možnost přispět k tomu, aby filozofická východiska a dlouholeté zkušenosti knihovnic KMO, na nichž byl provoz budoucí pobočky postaven, nezůstala zapomenuta a mohla být průběžně revidována a inovována (Janků 2006). Po dvou letech provozu knihovny v Ostravě-Vítkovicích v nové budově a se zaměřením se konal bilanční seminář, jehož výsledky jsou k dispozici v českém a německém jazyce (SKIP 2009). Nyní, po ukončení dekády realizace projektu Romaňi kereka / Romský kruh, nastal čas další bilance. Stavím zde na kombinaci podnětů. Především na několika pracovních zkušenostech, kdy jsme s pobočkou KMO v Ostravě-Vítkovicích spolupracovali na odborných seminářích, akcích pro veřejnost, sběru dat pro aplikovaný sociálněvědný výzkum (Sidiropulu Janků 2015). S vítkovickou knihovnou jsem však také v kontaktu z pozice klientky, neboť s celou rodinou pobočku navštěvujeme a využíváme jejich služeb. V neposlední řadě jsem čerpala ze čtení pracovní verze Monitorovací zprávy 2006-2016 a dalších zdrojů, uvedených v závěru tohoto textu, které práci knihovny hodnotí a zasazují do širšího kontextu.

Pokud se podíváme na záznam debaty z roku 2005, stejně jako na seminární příspěvky z roku 2008, nalezneme zde témata, která jsou platná i pro zhodnocení stavu s větším časovým odstupem. Postřehy a návrhy v následujících dvou oddílech Hodnocení dekády projektu a Možnosti rozvoje jsou pro větší přehlednost rozděleny do tří částí: Filozofie, Klienti a Zaměstnanci a služby. Tato posloupnost v žádném případě nenaznačuje důležitost jednotlivých dimenzí specializovaného knihovnického provozu v Ostravě-Vítkovicích, témata jsou seřazena abecedně. Adekvátnější by však bylo představovat si je společně umístěné na obvodu kruhu, každé jedno z témat vždy ovlivněné dalšími dvěma a další dvě ovlivňující. Filozofický základ

Romského kruhu, který formulovala Irena Šťastná, by nemohl být realizován, a ani formulován, bez předchozí zkušenosti knihovnic v Ostravě s romskými klienty, zvláště pak s dětmi. Přesto, že knihovnice v denním provozu o této filozofické rovině své práce zpravidla neuvažují, představuje potřebný kompas, který se vynořuje při řešení každodenních problémů, ale také při výběru vyhovujících zaměstnanců pobočky. Návštěvnost, intenzita výpůjček a množství probíhajících programů pro veřejnost jsou poté nejen základem a pro veřejnost viditelným projevem práce knihovny, stávají se také přirozeně kritériem hodnocení úspěšnosti knihovní práce. Domnívám se však, že bez základní ideové shody zaměstnanců ve Vítkovicích působících by se tato činnost nedařila tak, jak se daří doposud.

V poslední době se projevující stagnaci návštěvnosti a počtu registrovaných čtenářů, jak uvádí monitorovací zpráva po deseti letech, navrhuji interpretovat především jako znak završení fáze „rozvoj“. Pobočka KMO v Ostravě-Vítkovicích tak přirozeně přechází do fáze kvalitativního propracování již zavedených postupů. Jak známo, udržitelnost je mnohem náročnější disciplína než rozvoj, takže přeji pobočce úspěch v tomto nadcházejícím období. Návrhy ve třetí části dokumentu Možnosti rozvoje snad přispějí k tomu, že udržitelnost bude stejně úspěšná jako předchozí, rozvojová dekáda.

II. Hodnocení dekády projektu

Filozofie

Základní myšlenkou projektu Romaňi kereka je podpora multikulturního dialogu ve smyslu vytvoření prostoru, „kde se budou Romové cítit vítáni, aniž by byli oddělováni od majoritní populace“ (Šťastná 2009: 36). Vytvoření pro Romy přátelského prostředí je tak možné vnímat jako opozitum ke všeobecné společenské atmosféře, která není intenzivnější integraci českých Romů a etnických Čechů nakloněná. Zároveň není možné prostředí knihovny od širších společenských souvislostí zcela izolovat a knihovnice vždy pracují a komunikují v režimu, který je do velké míry celospolečenskou atmosférou tvořen, jedná se například o existenci vzájemných stereotypů Romů o Čechách a naopak, obtížnost nalézání společného podkladu vzájemného vyjednávání základních potřeb a pravidel¹.

Princip rovného přístupu ke službám knihovny je naplňován především s ohledem na Romy žijící v okolí a místní uživatele knihovnických služeb. Bylo by zajímavé zjistit, zda na „romská témata“ doprovodných programů zajdou také etnomajoritní obyvatelé, a naopak, najdou si Romové cestu k programům zaměřeným všeobecně? Otázkou zůstává, nakolik provoz knihovny „přizpůsobovat

¹ V tomto smyslu je stále relevantní shrnutí zkušeností knihovnic z roku 2005 (Janků 2006: 11).

specifikům“ romského způsobu života, například jak se postavit k faktu, že program pro maminky se zadržává na jejich neochotě ponechat děti po dobu konání programu v péči někoho jiného.

Určitá odpověď na to, jak je v praxi filozofie knihovny realizována, se skrývá v povaze programů zaměřených na posílení gramotnosti. Tyto programy jsou, soudě podle prezentace Markéty Mížové, přednesené 12. října 2016 na semináři k deseti letům provozu knihovny v Ostravě - Vítkovicích, velmi úspěšné, ovšem primárně jsou tyto aktivity realizovány v českém jazyce. Romština zůstává v pozici privátního doplňku funkční integrace do české společnosti, která je v tomto smyslu nastavena spíše asimilačně, a knihovna v tomto smyslu jen následuje všeobecné společenské klima, což je, jak jsem již zmínila, zcela v souladu s její pozicí ve společnosti coby veřejnoprávní instituce, která slouží, ale silově neprosazuje.

Taková pozice má svá omezení, ale také nesporné výhody. V životě romského dítěte a rodiny zaujímá knihovnice (reprezentující společenskou pozici celé instituce veřejné knihovny) specifické postavení. Není to postavení kontrolní ani represivní, jaké má v očích mnoha romských maminek učitelka či úřednice. I když na půdě knihovny platí pravidla a existují sankce za jejich nedodržování², obecně platí, že je možné využívat prostoru bez většího závazku a pocitu utlačivé společenské disciplinace.

Klienti

V Ostravě-Vítkovicích se společně setkávají tři druhy klientů. Místní čtenáři, romské děti, nárazově a ve spíše malé míře doprovázené dospělými návštěvníky knihovny, a vzdělanci vyhledávající v Ostravě romské a romistické zdroje. Obecně se mi zdá, že se knihovně daří uspokojit potřeby všech tří skupin, aniž by se jedna z nich cítila být utlačována dvěma zbývajícími, což považuji samo o sobě za velký a vyzdvíženímhodný úspěch.

Ráda bych také znovu zdůraznila socializační funkci, kterou místní knihovnice plní směrem k romským klientům. Romské děti si rády povídají s knihovnicí, ona tím naplňuje jejich mnohdy sociálně deprivovaný život a navíc jim poskytuje významnou zkušenost do budoucího života – zkušenost navázání přátelského vztahu s někým z etnomajority. Přesto, že v základní filozofii, na níž byl Romský kruh postaven, je tento aspekt vyzdvížen – „Chceme vytvořit zázemí pro pestré mimoškolní aktivity dětí, které pro ně budou atraktivnější než trávení volného času na ulici.“ (Šťastná 2009: 36) – domnívám se, že z hlediska provozní zátěže na pobočce s takovou náplní nejsou potřeby zaměstnanců zcela reflektovány.

² Toto je velmi adekvátně představeno v kontextu knihovních služeb pro sociálně vyloučené občany ve studii Jarmily Burešové (2017: 34).

Zaměstnanci a služby

Navzdory tomu, že práce na pobočce v Ostravě-Vítkovicích, ale také na dalších ostravských pobočkách KMO s vysokou návštěvností sociálně vyloučených dětí a dospělých, vyžaduje velké nasazení, lidskou velkorysost a profesionalitu, není tato ostatními zaměstnanci hodnocena jako něco obdivuhodného. Spíše, podobně, jako je tomu v sektoru povinného vzdělávání, se tato práce s vyšší zátěží vyznačuje přenášením stigmatu (Goffman 2003) klientů na zaměstnance. S výše řečeným souvisí, že zaměstnanci nejenže nepožívají prestiže plnění svého náročného úkolu, ale není jim v tomto ohledu ani nabídnuta nadstandardní zaměstnanecká péče, ať již se jedná o aktivity zaměřené na prevenci vyhoření, zkrácenou pracovní dobu či vzdělávací pobídky. Statistiky fluktuace zaměstnanců jednotlivých poboček mi nejsou známy, nepřekvapilo by mne ale, kdyby tato byla v obvodu 1 vyšší než v ostatních ostravských obvodech. Obecně, přijít o motivovaného a kvalifikovaného zaměstnance v obvodu se zvýšeným výskytem sociálně vyloučených obyvatel není hospodárné, neboť nově příchozí se musí znovu a znovu učit specifikům práce v takovém prostředí, a může to mít i negativní vliv na návštěvnost a spokojenost všech uživatelů knihovních služeb v městských částech více postižených sociálním vyloučením.

Množství programů, které naplňují všech pět kruhů činností stanovených v projektu Romaňi kereka, kruh informační, studijní, čtenářský, dětský a kulturně-volnočasový, zevrubně a uspokojivě představuje monitorovací zpráva projektu po deseti letech působení. Z debat na pracovním setkání po deseti letech působení projektu Romský kruh 12. října 2016 vyplynulo, že špičkovou práci pobočka v Ostravě-Vítkovicích odvádí zvláště v oblasti prevence negramotnosti a vedení předškolních a raně školních dětí ke (čtenářské) gramotnosti. Domnívám se, že v této oblasti by zkušenosti, příklady dobré praxe a výsledky KMO již dostačily na pokus o získání mezinárodní certifikace, taková snaha by ovšem vyžadovala značné personální a kvalifikační zdroje, pravděpodobně překračující kapacity, kterými KMO aktuálně disponuje.

S ohledem na nejnovější trendy ve veřejném knihovnictví se jeví jako do budoucna relevantní přebudovat počítačový kout a více aktivně pracovat s jinými než tištěnými médii. Toto ovšem není za běžného provozu možné a doporučuji v tomto KMO zvážit realizaci nějakého rozsáhlejšího projektu s navýšením personálních kapacit po dobu projektování, zavádění a realizace takových změn.

Co naopak v portfoliu služeb chybí, je výraznější rys participativního způsobu provádění programů knihovny, včetně zapojování dobrovolníků. Stejně jako v případě certifikace programů

gramotnosti a rekonfigurace pobočky směrem k výraznějšímu rozšíření portfolia médií vedle knih a časopisů, není takový vývoj příliš reálný bez významnější investice finanční/materiálové i lidské.

III. Možnosti rozvoje

Filozofie

Z mého úhlu pohledu je filozofický základ práce Romaňi kereka stále validní. Jak se proměňují společenské podmínky (osobně se domnívám, že spíše v neprospěch kultivace a normalizace česko-romských vztahů, ale nemohu to v tomto bodě doložit zevrubnější analýzou či výzkumem), musí na to logicky reagovat také práce knihovnic a knihovníků v Ostravě-Vítkovicích. Obecně však stále platí, že veřejný prostor, kterým je i veřejná knihovna, by měl být důstojným prostorem pro všechny.

V budoucím vývoji, pokud se podaří Romský kruh obnovit či na něj nějak plynule a soustředěněji navázat, doporučuji zvážit zevrubnější formulování kritérií úspěchu práce pobočky. Výpůjčky, návštěvnost či množství realizovaných programů jako jediné měřítko úspěchu nepovažuji za optimální, bylo by dobré doplnit je o kvalitativní kritéria typu atmosféry v knihovně, role knihovny v občanském životě městské části apod.

V budoucnu by také bylo dobré zvážit posílení „kulturně-menšinového“ rozměru knihovních služeb, mimo jiné například používáním visaček se jmény, informujících pomocí vlaječek, jakými jazyky zaměstnanci knihovny hovoří. Kromě nabídnutí romštiny jako komunikačního jazyka klientům by se tak jednalo o výrazný symbolický vzkaz směrem k návštěvníkům knihovny, že je zde možné dorozumět se nejen česky, ale také romsky, anglicky, španělsky či rusky. Z hlediska zaměření na podporu romské kultury doporučuji rozvíjet spolupráci s Muzeem romské kultury na více partnerské bázi, nejen formou expozice výstav z fondů MRK, ale například skrze krátkodobé stáže za účelem vzájemné inspirace, budování a užívání badatelského romistického fondu apod.

Klienti

Pokud se nadále bude dařit udržovat rovnováhu mezi potřebami etnomajoritních místních obyvatel a návštěvníků knihovny, romských dětí a dospělých společně s potřebami odborné veřejnosti se zájmem o romistiku, považuji to za optimální. Právě tato rozmanitost tvoří unikum, které může být velkou inspirací pro ostatní, ale také potenciálem při získávání grantových možností za účelem dalšího rozvoje.

Mám jednu poznámku ke kladnému hodnocení sociálního rozměru návštěvy knihovny ze strany romských dětí. Navzdory tomu, že společenská atmosféra tomu není příliš nakloněna, možná by stálo za pokus potřebu romských dětí jen tak si popovídat zkusit přemostit a propojit ji se sítí místních dobrovolníků, kteří by mohli pravidelně do knihovny docházet a prostor pro popovídání svou přítomností tak vytvářet. Na mysli mám pak především (ale nejen, seniory), lidi s nenaplněnou potřebou sociálního kontaktu. Knihovna by pak mohla sloužit jako zprostředkovatel, nikoliv jen poskytovatel chybějícího sociálního kontaktu, což by také mohlo přinést určité odlehčení mnohorozměrné roli knihovnice/knihovníka, které musí ve své náročné každodenní činnosti dostát.

Zaměstnanci a služby

Co se týče služeb, které můžeme řadit do programů pedagogiky volného času (Opaschowski 1996, Šamánková 2011) a jejichž přehled je uveden v závěru monitorovací zprávy 2006-2016, doporučuji tyto v budoucnu, pokud by KMO přistoupila k pokračování projektu Romský kruh, zařadit do pěti kruhů zájmů, a programy tak přehledněji řadit a plánovat, aby programová skladba nepůsobila nahodile. Prezentace programů by také mohla sledovat tematické okruhy, například práci s různými věkovými a zájmovými skupinami či průřezová témata (čtenářská gramotnost, historie, místopis, multikulturní vztahy apod.).

Nyní je projekt Romaŋi kereka úspěšně završen; jeho potenciál by bylo jistě možné dále rozvíjet, jen je potřeba zajistit, že na to bude setrvale dostupné, kvalifikované a motivované personální zabezpečení, a to ideálně na čtyřech úrovních:

Knihovnice (a spolupracovníci) denního provozu

Jak již bylo řečeno, v případě zaměstnanců a zaměstnankyň denního provozu, kteří jsou klíčovým článkem vytvářejícím atmosféru pobočky a tím mají zásadní vliv na návštěvnost a celkový provoz pobočky, včetně množství a typu půjčovaných knih a médií, je naprosto klíčový jejich mezilidský přístup a motivace k práci. Toto se dá jen velmi těžce vynutit, bylo by ovšem dobré to podpořit benefitními programy pro zaměstnance v zátěžovém prostředí.

V monitorovací zprávě zaznívá doporučení pro zaměstnance, aby byli v kontaktu s místním děním. Dění v lokalitě bude nejpřirozeněji zaměstnanec sledovat, pokud bude sám pocházet z Ostravy-Vítkovic nebo ve Vítkovicích žít. Doporučuji knihovně zvážit zavedení místa asistenta knihovníka, kde by mohla snáze integrovat také zaměstnance bez knihovnické kvalifikace, kterou si v případě prověření může časem získat. Lidé žijící v bezprostředním okolí (tím nemám zdaleka na mysli

pouze romské či sociálně slabé obyvatele Vítkovic) by se tak mohli aktivněji zapojit do provozu pobočky, což by mohlo znamenat vzájemný přínos do knihovnické rutiny. Doporučuji v tomto smyslu také zvážit intenzivnější spolupráci s úřadem městského obvodu. Určitě je dobré, aby knihovna s integrativním zaměřením měla v kontextu Ostravy romského asistenta nebo plynně romsky hovořícího zaměstnance.

Strategická práce

Vedle denního provozu pobočky knihovny je v kontextu knihovnictví v sociálně vyloučených prostředích naprosto klíčová strategická činnost podporující a rozvíjející tuto všední práci. Pokud taková podpora není systematická, samotní zaměstnanci mohou pociťovat přetížení a také nedostatek nadhledu nad řešením všedních problémů. Domnívám se, že tato práce náleží vedoucím knihovnických obvodů, přičemž u vedoucí/ho obvodu 1 platí totéž, co bylo řečeno o specifických nárocích na knihovnice, pracující v pobočkách se speciálním integrativním programem.

Spolupracující organizace v místě

V pobočce KMO v Ostravě-Vítkovicích probíhá řada programů ve spolupráci s ostravskými neziskovými organizacemi a občanskými spolky. Tato spolupráce má tendenci být personálně křehká, takzvaný třetí sektor se vyznačuje velkou fluktuací a finanční nejistotou související s grantovou povahou hospodaření, která ztěžuje budování solidnějších dlouhodobých partnerství. Přesto je tato spolupráce velmi žádaná a vítaná a je jistě možné realizovat i řadu smysluplných jednorázových aktivit. Nabízí se také spolupráce s místními vysokoškolskými programy, které se tematicky dotýkají činnosti knihovny, studenti zde mohou jako dobrovolníci získávat potřebnou praxi, případně psát diplomové práce na témata, která by knihovna v rámci vlastního rozvoje upotřebila. Je ovšem potřeba upozornit, že systematictější rozvíjení takové mezioborové spolupráce vyžaduje personální kapacity, a bez jejich spolehlivé alokace by takové snahy mohly vyznít jen nárazově a naopak zatěžovat zaměstnance, kteří mají své povinnosti dané a další úkoly jim mohou být spíše na přítěž.

Odborná reflexe

Projekt Romaňi kereka není ojedinělý svými aktivitami, řada podobných příkladů z Česka i ze zahraničí byla představena například v publikaci Knihovny pro všechny (MKC 2005). Poměrně výjimečný je však tím, že jej od samotného počátku provázela odborná mezioborová debata a reflexe záměru i každodenních činností. Domnívám se, že by bylo dobré v případě navazujících snah na tuto rovinu nerezignovat. Doporučuji tedy navázat a udržovat dlouhodobější spolupráci se sociálněvědným pracovištěm, působícím v Ostravě a okolí, které by dodávalo potřebnou reflexi práce pobočky i v budoucnu.

Použité zdroje

BUREŠOVÁ, Jarmila. Sociálně vyloučení v knihovnách: S příklady práce se sociálně vyloučenými a sociálním vyloučením ohroženými uživateli v knihovnách [online]. Ostrava: Knihovna města Ostravy, příspěvková organizace, 2017 [cit. 2018-06-01]. ISBN 978-80-906989-4-9. Dostupné z: <http://cms.kmo.cz/files/attachments/900/47914-Socialne-vyloucení-uzivatele-v-knihovnách.pdf>.

GOFFMAN, Erving. Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Most. ISBN 80-86429-21-0.

JANKŮ, Kateřina. ed. Na cestě k romské knihovně: Příprava projektu v Ostravě-Vítkovicích. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. ISBN 80-736-8257-5.

MKC. Knihovny pro všechny: role veřejných knihoven v multikulturní společnosti. 1. Praha: Multikulturní centrum, 2005. ISBN 80-239-5021-5.

OPASCHOWSKI, Horst W. Pädagogik der freien Lebenszeit. 3. vydání. Opladen: Leske + Budrich, 1996. ISBN 978-381-0015-631.

SIDIROPULU JANKŮ, Kateřina, ed. Khatar San?: jak slovenští Romové přišli do českých zemí za prací a co se dělo potom = how Slovak Roma came to the Czech lands for work and what happened next. Brno: Katedra sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, 2015. ISBN 978-80-210-7819-2.

SKIP. Společné cesty: Veřejné knihovny ve střední Evropě a skupiny obyvatelstva ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní seminář Ostrava, 10. - 11. 11. 2008 = Gemeinsame Wege : öffentliche Bibliotheken in Mitteleuropa und die von sozialer Ausgrenzung bedrohten

Bevölkerungsgruppen : internationales Seminar Ostrava, 10. -11. 11.2008. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2009. Aktuality SKIP. ISBN 978-80-85851-19-9.

ŠAMÁNKOVÁ, Eva. Význam mimoškolní výuky pro plnohodnotný rozvoj dítěte. Brno, 2011. Bakalářská práce. Katedra pedagogiky PdF MU. Vedoucí práce PaedDr. Jan Šťáva, CSc.

ŠŤASTNÁ, Irena. Podrobný popis projektu Romaňi Kereka - Romský kruh. SKIP. Společné cesty: Veřejné knihovny ve střední Evropě a skupiny obyvatelstva ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní seminář Ostrava, 10. -11. 11. 2008 = Gemeinsame Wege : öffentliche Bibliotheken in Mitteleuropa und die von sozialer Ausgrenzung bedrohten Bevölkerungsgruppen : internationales Seminar Ostrava, 10. -11. 11. 2008. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2009, s. 36-39. Aktuality SKIP. ISBN 978-80-85851-19-9.